

Oponentský posudek na disertační práci:

PhDr. Martin Souček,

Ruská emigrace vnější a vnitřní.

Nesoustavné dějiny jednoho kulturního fenoménu.

Praha 2013

Školitel: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Vztah české inteligence k ruské společnosti, ale především k ruské kultuře, má svou hlubokou historii a tradici. Minimálně od poloviny 19. století se v českých zemích stala ruská historie i současnost předmětem hlubokého zájmu. Pro Středoevropana bylo Rusko od té doby pozoruhodné i hrůzné, blízké i vzdálené. Od té doby se také line kontinuální snaha Rusko nejen popsat, ale také pochopit.

V úvodu práce, *Ruský svět do revoluce*, uvádí autor přehled těch zásadních a dodnes inspirativních studií, knih a monografií, které se v českém prostředí Ruskem zabývaly (např. Slavík, Masaryk). Umění a především literatura byla a je v tomto ohledu významným prostředníkem pro formulování otázek i pro nacházení možných odpovědí. Stejně jako se mění samotné Rusko, mění se také náš pohled na ně. Spojení ruské společnosti a kultury je přítomné jak ve společensko-historických, tak literárně vědných příspěvcích k tomuto tématu (např. Zadražil, Zadražilová, Putna, Glanc). V této oblasti vidím první z kladů předložené práce. Autor dokázal organicky propojit otázky filosofické, politické a sociální s jejich reflexí v básních, románech nebo v dopisech. Tyto texty jsou někdy zásadního charakteru a delší citace se tak ukazují jako vhodné. Textově se tak prolíná celou prací jakási reprezentativní antologie klíčových příspěvků k danému tématu. Při úvahách o možném knižním vydání by asi bylo vhodné z citací sestavit samostatnou antologii a přesunout ji na závěr knihy, jako samostatný celek.

Práce je rozdělena do čtyř vzájemně propojených celků. V prvním z nich, *Děkabristé*, autor zřetelně ukazuje, že hlavní a podstatné otázky o tom, co je Rusko a co má být Rusko, byly položeny již v té době. Tehdy se také zásadním způsobem, pro Rusko typickým, propojily otázky politické a umělecké. Bez znalosti tehdejších

diskuzí, je nepochopitelný celý následující vývoj. Již v této části jsou tak obsažena hlavní témata následujícího celku, *Ruská intelektuální emigrace v 19. století*, tedy exil, vykořeněnost, bezdomoví. Podobně jako v předcházející části, i zde autor ilustruje jednotlivá témata a názory na příkladech konkrétních osobností. Nejvíce prostoru věnuje dvojici N. V. Gogol a F. M. Dostojevskij. Jejich dílo snad nejlépe charakterizuje zvláštní sepletí osobního a společenského, sepletí velkého uměleckého díla a hlubokého životního poznání. Pro oponenta byly podnětné i kapitoly věnované myšlenkám V. S. Bělinského a A. S. Chomjakova. Zde vidím další přínos práce, v tom jak autor zřetelně ukázal propojení kultury s širším společenským kontextem.

Další dvě části se věnují problematice 20. století. Spojují je i přímé vazby s českou kulturou a uměním, řada z autorů, o kterých se Martin Souček zmiňuje, v českých zemích žila a tvořila. V tomto smyslu se jako klíčové, pro odkrývání dalších témat disertace, ukazuje místo básnířky Mariny Cvetajevové. Není tedy náhodou, že její tvorbě věnuje autor největší pozornost. Ukazuje nejen hlubokou znalost tvorby této umělkyně, ale i širší kulturní kontext.

Takové přesahy, zejména k výtvarnému umění, se staly hlavním tématem závěrečné části disertace, *Ruská výtvarná emigrace ve 20. století*. Na rozdíl od literární historie je v dějinách umění toto téma stále málo známé a nezpracované. Rozdílná situace nebyla donedávna ani v samotném Rusku, kde existuje i dnes jen málo odborných prací, které by toto téma detailněji mapovaly. Nedávná práce Alexeje Tolstého (2004) ukázala, jak prestižní místo měla v tomto kontextu Praha. České dějiny umění, na rozdíl od rakouských či německých, se však těmto otázkám téměř nevěnují. Toto téma postihl osud podobný osudu německých výtvarných umělců z českých zemí. Téměř neznámé jsou i bohaté sbírky ruského moderního umění v českých státních i soukromých sbírkách. Již od konce 19. století se ruské umění objevovalo pravidelně na pražských výstavách a tato situace pokračovala i po přelomu století. Také v meziválečném období bylo uspořádáno několik reprezentativních výstav ruského umění. Pozornost nevyvolaly pouze u příslušníků ruské emigrace, ale jejich dosah byl daleko širší. Reprezentativní sbírku tehdy shromáždil básník Jiří Karásek ze Lvovic. Její jádro tvoří práce porevolučních emigrantů, jejichž jména jsou dnes i v odborných kruzích téměř neznámá (E. Bržezinskij, G. Dorošenko, E. Kalabin. A. Orlov mnoho dalších).

Ruští umělci nacházeli v Praze útočiště i po druhé světové válce, na počátku 80. let 20. století to byl například významný konceptualista Viktor Pivovarov. Jeho vazby s tehdejší neoficiálním uměním ukazují, jak tvůrčím způsobem reflektoval tehdejší českou situaci a obohacují tak významně i domácí kulturní situaci. Po roce 1989 se v Praze usídlila i dvojice umělců Vasil Artamonov a Alexej Klyuykov, kteří byli v roce 2010 laureáty prestižní ceny Jindřicha Chaloupeckého.

Autor v disertaci zřetelně ukazuje, že proměny, kterými Rusko procházelo a prochází, mají velkou důležitost nejen pro naši politickou realitu, ale pro naši kulturu a chápání jejího smyslu. Jasně tak vidíme, že některé otázky, které ruší intelektuálové v 19. století nastolili, z určité části a jakoby mimochodem, přešli do obecnějšího civilizačního diskursu.

Práce nemá formální nedostatky, odkazy a citace jsou standardní. Autor přehledně formuluje své myšlenky a také argumentačně se jedná o vyvážený text. Nesnadný cíl, předem prohraná bitva, který si autor v úvodu vytýčil, se podařilo naplnit. Náš vnitřní dialog o Rusku tak samozřejmě nekončí, jen opět potvrzuje svou smysluplnost a závažnost. Autor si vytvořil velice slibné předpoklady pro další bádání v této tematicce.

Práci PhDr. Martina Součka *Ruská emigrace vnější a vnitřní. Nesoustavné dějiny jednoho kulturního fenoménu* plně doporučuji k obhajobě.

V Kovářech 5. 9. 2013

Otto M. Urban, Ph.D.

KTDU AVU, Praha

ottourban@yahoo.com